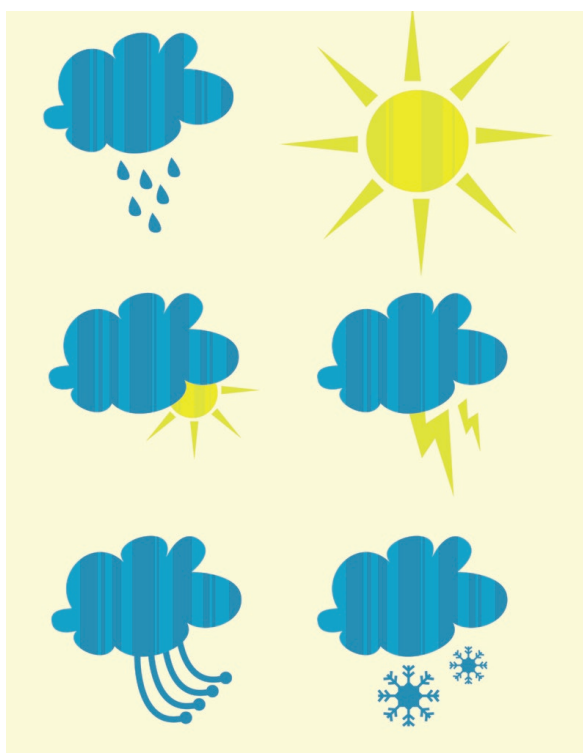

עברית שפה יפה (כ')

רואים לכם בעיניים

מה הקשר הלשוני שבין ראייה לחוכמה?
באתר האקדמיה ללשון העברית נמצא את התשובה

מה תחזית מזג האוויר למחר?

והזוה. שלושתם מופיעים בפסוק אחד בדברי הימים א': "ודברי דויד המלך הראשנים והאחרנים הנם כתובים על דברי שמואל הראה ועל דברי נתן הנביא ועל דברי גד החזה" (פרק כ"ט).

חזון הוא מראה שרואה הנביא, ומכאן גם הדברים שאומר הנביא. ובמינוח חזון הוא שאיפה אידיאלית של אדם, של ארגון או של חברה.

המאמר של האקדמיה מסתיים בפסוק ממשלי בן סירא: "באין אישון (החור במרפז העין שדרכו נכנס האור) יחסר אור, ובאין דעת תחסר חכמה" (פרק ג').

אנחנו נוסיף כמה מילים על השורשים והמילים שבהם דנה איגרת האקדמיה:

יש בעברית ביטויים רבים עם המילה ראש וביטויים רבים עם המילה עין. אפשר לראות את העושר הזה במילון.

*

ונסיים בחזון ובתחזית:

הנביא חזון את העתיד. הרצל היה חזון המדינה, ואנחנו מגשימים את חזונו. אנחנו מרבים להשוות בין החזון לבין המציאות.

השירות המטאורולוגי מפרסם את תחזית מזג האוויר. התנאי מביא את התחזית לרדיו ולטלוויזיה. לפעמים התנאי יוצא מהאולפן כדי לראות אם הגשם או השלג שחזה אכן הגיעו...

יש תחזית מזג אוויר, יש תחזית פלפלית, יש תחזית פוליטית. את ההתפתחויות בעולם הערכי שאנחנו רואים בימים אלה איש לא חזה. וכבר אמרו חכמים למי ניתנה הנבואה...

אילה פרלמוטר

בנימין זאב הרצל - חזון המדינה

בעליו, ישראל לא ידע, עמי לא התבונן" (ישעיהו א'). כלומר, השור והחמור מכירים היטב את הפעלים שלהם, עם ישראל לא מפיר את האל שלו.

שורש נוסף הנושא את שתי המשמעויות הללו הוא שכל / סכל: שכל, משפיל והשפלה מכאן והסתכל מכאן. הפועל הסתכל - הגזור מן שכל - מופר לנו מן הארמית של המקרא: משתכל (דניאל ז'). לעברית הוא חדר בתקופת חז"ל בהשפעת הארמית, שבה הוא פועל רגיל. הפתיב בסמ"ך הוא פדרך לשון חכמים במילים רבות (אירוסין, תפיסה ועוד). נעיר כי לצד המילים מן השורש הזה המביעות חוכמה יש מילים המביעות את ההפך: סכל (טיפש), סכלות (טיפשות). ואולם מבחינה היסטורית ייתכן שמדובר בשני שורשים נבדלים.

ומיהו פיקח (מילה נרדפת לחכם)? מי שעניו פקוחות ממש, ההפך מן עיוור, ומי שעניו פקוחות במשמעות מושאלת, כלומר חכם. הנה שני פסוקים המלמדים על ההקבלה: "ושחר לא תקח כי השחר יעור פקחים" (שמות כ"ג); "ולא תקח שחר כי השחר יעור עיני חכמים" (דברים ט"ז).

הראייה קשורה לא רק לחוכמה השכלית אלא גם לחוכמה הנבואית. לכן הנביא נקרא גם רואה

מה מלמדת אותנו השפה העברית על הקשר שבין ראייה לחוכמה? אתר האקדמיה ללשון העברית מקדיש לכך מאמר מיוחד.

על פי המאמר, הקשר בין ראייה לחוכמה מבוסס בצורה ברורה ומפורשת בפסוק הנודע מספר קהלת: "החכם עיניו בראשו והכסיל בחשך הולך" (פרק ב'). קשר זה קיים בלשונות רבות. לדוגמה: המילה היוונית idein והמקבילה הלטינית idere פירושו "לראות" וגם "לדעת", ובאנגלית אומרים "I see" במשמעות "אני מבין".

הידיעה הראשונה של האדם מתוארת בתנ"ך כפיקחת (פתיחת) עיניים: "כי ידע אלקים כי ביום אכלכם ממנו (מפרי עץ הדעת) ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים ידעי טוב ורע" (יודעים להבדיל בין טוב ורע)... ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירמם הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגרת" (בראשית ג').

הפועל ראה עצמו משמש גם לראייה שכלית: הבנה, ידיעה, הערכה נכונה, חשיבה. למשל: "למה צמנו ולא ראינו, ענינו נפשנו ולא תדע" (ישעיהו נ"ח).

יש כמה ניבים הקושרים את הראייה לפעולה שכלית:

טחו עיניו מראות - לא הבחין במה שמתרחש, לא העריך נכון את המציאות (על פי ישעיהו מ"ד: "לא ידעו ולא יבינו, כי טח מראות עיניהם מהשפיל לבתם").

צא וראה, בוא וראה - שים לב, תן דעתך (מלשון חז"ל).

הרחיק ראות - ראה למרחוק, העריך נכון את הצפוי, את מה שעתיד לקרות (על פי לשונות אירופה).

אחד השורשים שבהם קיימות שתי המשמעויות הוא השורש בין. במשמעות של ראייה יש לנו הפועל התבונן, ובמשמעות של חוכמה - הפועל הבין וכן נבון, תבונה, בינה ותבונה וכמוכן הצירוף כמובן. בתנ"ך, הפועל התבונן משמש גם במשמעות של הבנה: "ידע שור קנהו וחמור אבוס